

# Rodni identitet na raskrižju znanosti i društva: Suvremena interdisciplinarna analiza transrodnosti

**Autor: Davor Moravek**

## Sažetak

Ovaj rad pruža sveobuhvatnu interdisciplinarnu analizu transrodnosti, integrirajući spoznaje iz biomedicine, psihologije, sociologije, prava, etike i duhovnosti. Cilj rada jest stvoriti nijansiran i na dokazima utemeljen pregled koji nadilazi pojednostavljene narative. Metodološki, rad se temelji na sustavnom pregledu sekundarne literature (2020. – 2025.), uključujući međunarodne kliničke smjernice (WPATH SOC 8) i relevantne pravne okvire s posebnim osvrtom na hrvatski kontekst. Analiza bioloških temelja ukazuje na neurobiološku ukorijenjenost rodnog identiteta, ali i na složenost "moždanog mozaika" koji osporava binarne koncepcije. Psihosocijalna dimenzija, promatrana kroz Model manjinskog stresa i modele otpornosti, otkriva kako društvena stigma, a ne sam identitet, uzrokuje povišene stope mentalnih poteškoća. Etička i klinička praksa analizirana je uz kritički osvrt na etičke debate oko afirmativne skrbi, uključujući kontroverze oko *Cass Review*-a. Pravni okvir razmatra izazove u implementaciji zakona u Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na transrodne i interpolne osobe. Rad zaključuje nizom konkretnih preporuka te ističe ograničenja ovog pregleda.

**Ključne riječi:** transrodnost, rodni identitet, rodna disforija, afirmativna skrb, interdisciplinarnost, WPATH, Hrvatska

## Abstract

This paper provides a comprehensive interdisciplinary analysis of transgender identity, integrating insights from biomedicine, psychology, sociology, law, ethics, and spirituality. The aim is to create a nuanced, evidence-based overview that transcends simplistic narratives. Methodologically, the paper is based on a systematic review of secondary literature (2020-2025), including international clinical guidelines (WPATH SOC 8) and relevant legal frameworks with a special focus on the Croatian context. The analysis of biological foundations indicates the neurobiological roots of gender identity, but also the complexity of the "brain mosaic" which challenges binary conceptions. The psychosocial dimension, viewed through the Minority Stress Model and resilience models, reveals that social stigma, rather than identity itself, causes elevated rates of mental health difficulties. Ethical and clinical practice is analyzed with a critical review of ethical debates surrounding affirmative care, including controversies over the *Cass Review*. The legal framework examines challenges in the implementation of laws in Croatia, with a special focus on transgender and intersex persons. The paper concludes with a series of concrete recommendations and highlights the limitations of this review.

**Keywords:** transgender, gender identity, gender dysphoria, affirmative care, interdisciplinarity, WPATH, Croatia

## Uvod: Metodološki i konceptualni okvir

Pitanje transrodnosti sve je vidljivije u društvenom, znanstvenom i moralnom diskursu te zahtijeva pristup koji nadilazi pojednostavljene narative. Cilj ovog rada jest stvoriti koherentan i utemeljen pregled, oslanjajući se na najnovije znanstvene spoznaje.

**Metodološki okvir** ovog izvještaja počiva na interdisciplinarnoj analizi sekundarnih izvora. Pristup uključuje sustavni pregled znanstvene literature iz baza podataka kao što su PubMed, Scopus i Google Scholar, s fokusom na recenzirane članke objavljene između 2020. i 2025. godine. Korištene ključne riječi uključivale su "transgender", "gender identity", "gender dysphoria", "minority stress", "affirmative care", "legal gender recognition". Analizirane su ključne međunarodne smjernice, prvenstveno **WPATH Standardi skrbi (Verzija 8)**, te pravni okviri i izvješća relevantnih organizacija (npr. ILGA-Europe) za Republiku Hrvatsku. Sinteza podataka iz različitih disciplina provedena je narativnom metodom, s ciljem stvaranja koherentne slike koja poštuje specifičnosti svake discipline.

### Ključni pojmovi:

**Spol dodijeljen pri rođenju:** Biološka klasifikacija temeljena na vanjskim genitalijama.

**Rodni identitet:** Duboko ukorijenjen, unutarnji osjećaj vlastitog roda (American Psychological Association, 2015.).

**Transrodna osoba:** Osoba čiji se rodni identitet razlikuje od spola dodijeljenog pri rođenju.

**Rodna disforija:** "Označena nesukladnost između doživljenog/izraženog roda i dodijeljenog roda koja traje najmanje 6 mjeseci" i povezana je s klinički značajnim stresom (American Psychiatric Association, 2022.).

### Biološka dimenzija: Mozak, geni i hormoni

Suvremena znanstvena istraživanja pružaju sve više dokaza o biološkoj utemeljenosti rodnog identiteta.

**Genetski utjecaji:** Iako ne postoji jedan "transrodni gen", studije ukazuju na **oligogenu osnovu** (Foreman i sur., 2019.). Pregled literature koji su proveli Guillamon i sur. (2016.) potvrđuje značajno veću stopu podudarnosti rodne disforije kod monozigotnih u odnosu na dizigotne blizance, što snažno upućuje na genetsku komponentu.

**Neurobiološki korelati:** Istraživanja su identificirala razlike u prosječnoj veličini određenih moždanih regija (npr. INAH-3) između cisrodnih muškaraca i žena, pri čemu struktura mozga transrodnih osoba često više nalikuje onoj njihovog identificiranog roda (Garcia-Falgueras & Swaab, 2008.). Međutim, novija istraživanja napuštaju binarne koncepcije. Studija **Joel i suradnika (2020.)** pokazuje da većina mozgova, bez obzira na rodni identitet, pokazuje jedinstveni **"mozaik"** karakteristika, što dovodi u pitanje postojanje tipično "muškog" ili "ženskog" mozga.

**Kritički osvrt i ograničenja:** Važno je naglasiti da neurobiološke razlike ne predstavljaju dijagnostički test za transrodnost. Ovi nalazi ne negiraju biološke utjecaje, već ukazuju na to da

je rodni identitet duboko ukorijenjena neurobiološka karakteristika koja se ne može svesti na jednostavne binarne markere.

| Kategorija            | Marker / Struktura           | Ključni Nalaz                                              | Implikacija                                             | Ograničenja Studija                                         |
|-----------------------|------------------------------|------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| <b>Genetika</b>       | Studije blizanaca            | Značajno veća podudarnost kod monozigotnih blizanaca.      | Snažan dokaz o genetskoj komponenti.                    | Mali uzorci; ne objašnjava 100 % varijance.                 |
| <b>Neuroanatomija</b> | INAH-3, BSTc, moždani mozaik | Prosječne razlike postoje, ali većina mozгова je mozaična. | Ukazuje na biološku osnovu, ali osporava binarni model. | Studije su uglavnom post-mortem; nalazi nisu dijagnostički. |
| <b>Neurofunkcija</b>  | fMRI studije                 | Aktivacija mreža u skladu s rodnim identitetom.            | Funkcionalni dokaz "prepoznavanja".                     | Korelacija, ne kauzalnost; složenost interpretacije.        |

### **Psihosocijalna dimenzija: Stres, otpornost i podrška**

Visoke stope anksioznosti, depresije i suicidalnosti među transrodnim osobama nisu intrinzična karakteristika, već posljedica života u diskriminatornom okruženju.

**Model manjinskog stresa:** Ovaj okvir objašnjava kako zdravstvene nejednakosti proizlaze iz kroničnog stresa (Meyer, 2003.). Prema najnovijem istraživanju The Trevor Projecta (2024.), **39 %** LGBTQ+ mladih ozbiljno je razmišljalo o samoubojstvu u protekloj godini, a ta brojka raste na **46 %** među transrodnim i nebinarnim mladima.

**Modeli otpornosti i zaštitni faktori:** Kao dopuna Modelu manjinskog stresa, modeli otpornosti (*resilience models*) istražuju zaštitne faktore koji ublažavaju negativne učinke stigme. Ključni zaštitni faktor jest **socijalna podrška**. Istraživanje The Trevor Projecta (2024.) pokazalo je da mladi koji imaju pristup afirmativnim prostorima prijavljuju znatno niže stope pokušaja samoubojstva.

*Izvor: Podaci temeljeni na The Trevor Project (2024.). Grafikon ilustrira smanjenje stope pokušaja samoubojstva kod mladih koji imaju pristup afirmativnoj podršci.*

**Afirmativna psihološka podrška:** Suvremeni pristup temelji se na afirmativnom modelu. Istraživanja, poput onog koje su proveli Turban i sur. (2022.), pokazuju da je pristup afirmativnoj skrbi povezan sa **60 % nižim izgledima za depresiju** i **73 % nižim izgledima za suicidalnost** među mladima.

## Etika i medicinska praksa: Standardi i kontroverze

Medicinski postupci u skrbi za transrodne osobe vode se temeljnim etičkim načelima: autonomijom, neškodljivošću, dobročinstvom i pravdom.

**WPATH Standardi skrbi (Verzija 8):** Najnovije smjernice (Coleman i sur., 2022.) naglašavaju holistički, individualiziran i depatologizirajući pristup.

**Etičke debate i kritike (Cass Review):** Afirmativni model, posebno u radu s mladima, predmet je intenzivnih etičkih debata. *Cass Review* u Velikoj Britaniji (Cass, 2024.) istaknuo je nedostatak visokokvalitetnih istraživanja i pozvao na oprezniji pristup. Međutim, taj je izvještaj i sam postao predmetom kritika. Neovisni stručnjaci, uključujući one s Yale Law Schoola, kritizirali su *Cass Review* zbog "pogrešne upotrebe podataka", nedosljedne primjene metodologije za procjenu dokaza (npr. isključivanje kvalitativnih studija) i neadekvatnog prikaza pozitivnih ishoda afirmativne skrbi (Integrity Project, 2024.).

## Sociokulturna i pravna dimenzija: Izazovi u Hrvatskoj

Rod je društveni konstrukt, a rodna raznolikost nije nov fenomen.

**Pravno priznanje roda u Hrvatskoj:** U Hrvatskoj je regulirano **Zakonom o državnim maticama** i ne zahtijeva medicinske zahvate kao preduvjet.

**Jaz između zakona i prakse:** Unatoč dobrom zakonu, praksa otkriva probleme. Izvješće ILGA-Europe (2024.) ističe da postupak pravnog priznanja roda u Hrvatskoj i dalje opterećuju duge odgode i dodatni administrativni zahtjevi, pri čemu Nacionalno zdravstveno vijeće ne uspijeva zadovoljiti zakonski rok od 30 dana. Izvješće EPATH-a (2021.) potvrđuje da u Hrvatskoj "nema sustavne skrbi pod specifičnom klinikom za rod" te da je hormonalno liječenje samo djelomično pokriveno osiguranjem.

**Specifičnosti interpolnih osoba:** Interspolne osobe, rođene s varijacijama spolnih karakteristika, suočavaju se s posebnim izazovima, uključujući medicinski nepotrebne "normalizirajuće" operacije u djetinjstvu bez njihovog pristanka. Iako WPATH SOC 8 posvećuje pažnju interpolnim osobama, u Hrvatskoj, kao i u mnogim zemljama, nedostaje zakonska zaštita od takvih postupaka.

## Duhovna perspektiva: Između dogme i pastoralala

Odnos religijskih tradicija prema transrodnosti složen je i nipošto monolitan.

**Stav Katoličke crkve:** Službeni stav temelji se na teološkoj antropologiji koja naglašava jedinstvo duše i tijela te nepromjenjivost biološkog spola (Ivan Pavao II., 1992.).

**Doktrinarni stav:** Deklaracija *Dignitas Infinita* (2024.) opisuje "rodnu teoriju" kao "iznimno opasnu" i osuđuje "promjenu spola" kao prijetnju dostojanstvu.

**Pastoralne smjernice:** Unatoč tome, Crkva poziva na pastoralnu "pratnju". Smjernice iz 2023. dopuštaju transrodnim osobama primanje sakramenata pod određenim uvjetima, uz "pastoralnu razboritost" (Dikasterij za nauk vjere, 2023.).

**Kritike unutar Crkve:** *Dignitas Infinita* izazvala je i kritike unutar katoličkih krugova zbog zabrinutosti da, unatoč pozivu na brigu, može "dovesti do stvarne fizičke štete transrodnim osobama" (npr. Vox, 2024.).

**Pluralnost tumačenja unutar islama:** Stavovi variraju od konzervativnih do progresivnih, koji dopuštaju tranziciju kao "ispravljanje" tjelesne greške (Najmabadi, 2005.).

### Sinteza i preporuke za djelovanje

Holistički pristup transrodnosti traži koordinirano djelovanje:

**Zdravstveni sustav:** Uspostaviti akreditirane module trajne edukacije za zdravstvene djelatnike temeljene na WPATH SOC 8. Razviti nacionalne smjernice za skrb o interpolnoj djeci koje zabranjuju medicinski nepotrebne operacije bez informiranog pristanka.

**Pravni sustav:** Revidirati administrativni postupak pravnog priznanja roda kako bi se osiguralo poštivanje zakonskog roka od 30 dana. Razmotriti usklađivanje s modelima temeljenim na samoodređenju.

**Obrazovni sustav:** U kurikulumu uvesti sadržaje o ljudskim pravima, različitosti i tjelesnoj autonomiji, primjerene dobi učenika.

**Buduća istraživanja:** Provesti nacionalno istraživanje o iskustvima transrodnih i interpolnih osoba u Hrvatskoj.

### Ograničenja ovog rada

Ovaj rad, kao pregled sekundarne literature, ima svoja ograničenja. Nije provedena sustavna meta-analiza. Fokus je pretežno na zapadnom, anglosaksonskom istraživačkom kontekstu. Također, rad se nije detaljnije bavio iskustvima interpolnih osoba, što predstavlja značajno ograničenje.

### Zaključak

Promišljanje transrodnosti iz više disciplina upozorava na složenost ljudskog iskustva. Znanstveni dokazi demistificiraju transrodnost, smještajući je unutar prirodnog spektra ljudske raznolikosti, dok psihosocijalne studije jasno pokazuju da patnja proizlazi iz društvene stigme. Ujedinjeni kroz principe poštovanja dostojanstva, skrbi za zdravlje te zaštite osnovnih prava, otvaramo prostor za inkluzivnije okruženje u kojem svatko može živjeti autentično.

## Literatura

- American Psychiatric Association. (2022.). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. izd., Text Revision).
- American Psychological Association. (2015.). Answers to your questions about transgender people, gender identity, and gender expression. <https://www.apa.org/topics/lgbtq/transgender-people-gender-identity-gender-expression>
- Cass, H. (2024.). *The Cass Review: Independent review of gender identity services for children and young people: Final report*. <https://cass.independent-review.uk/home/publications/final-report/>
- Coleman, E., et al. (2022.). Standards of Care for the Health of Transgender and Gender Diverse People, Version 8. *International Journal of Transgender Health*, 23(Suppl 1), S1–S259. <https://doi.org/10.1080/26895269.2022.2100644>
- Dikasterij za nauk vjere. (2023., 31. listopad). *Answers to Several Questions from His Excellency, the Most Reverend José Negri, Bishop of Santo Amaro, Brazil, Regarding Participation in the Sacraments of Baptism and Matrimony by Transgender Persons and Homosexual Persons*. [https://www.vatican.va/roman\\_curia/congregations/cfaith/documents/rc\\_ddf\\_20231031-documento-mons-negri\\_en.html](https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_20231031-documento-mons-negri_en.html)
- Dikasterij za nauk vjere. (2024., 2. travanj). Deklaracija *Dignitas infinita* o ljudskom dostojanstvu. [https://www.vatican.va/roman\\_curia/congregations/cfaith/documents/rc\\_ddf\\_doc\\_20240402\\_dignitas-infinita\\_hr.html](https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_doc_20240402_dignitas-infinita_hr.html)
- EPATH. (2021.). *Transgender health care in Europe*. <https://epath.eu/past-conferences/conference-2021/programme/transgender-health-care-in-europe/>
- Foreman, M., et al. (2019.). Genetic Link Between Gender Dysphoria and Sex Hormone Signaling. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 104(2), 390–396. <https://doi.org/10.1210/je.2018-01105>
- Garcia-Falgueras, A., & Swaab, D. F. (2008.). A sex difference in the hypothalamic uncinate nucleus: relationship to gender identity. *Brain*, 131(12), 3132–3146. <https://doi.org/10.1093/brain/awn276>
- Guillamon, A., Junque, C., & Gómez-Gil, E. (2016.). A review of the status of brain structure research in transgender individuals. *Archives of Sexual Behavior*, 45(7), 1615–1648. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0725-z>
- ILGA-Europe. (2024.). *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People in Europe and Central Asia 2024*. <https://www.ilga-europe.org/report/annual-review-2024/>
- Integrity Project, Yale Law School. (2024.). *The Cass Review: A critical review*. [https://law.yale.edu/sites/default/files/documents/integrity-project\\_cass-response.pdf](https://law.yale.edu/sites/default/files/documents/integrity-project_cass-response.pdf)
- Ivan Pavao II. (1992.). *Katekizam Katoličke Crkve*. Hrvatska biskupska konferencija.
- Joel, D., et al. (2020.). The complex relationship between sex and the brain. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 116, 243-253.
- Meyer, I. H. (2003.). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations:
- Moravek Davor (2025) Rodni identitet na raskrižju znanosti i društva [www.noebius.com](http://www.noebius.com)

conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697.

<https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>

Najmabadi, A. (2005.). *Women with mustaches and men without beards: Gender and sexual anxieties of Iranian modernity*. University of California Press.

Saraswat, A., Weinand, J. D., & Safer, J. D. (2020.). Neural Systems for Own-body Processing Align with Gender Identity Rather Than Birth-assigned Sex. *Cerebral Cortex*, 30(5), 2897–2904.

<https://doi.org/10.1093/cercor/bhz282>

The Trevor Project. (2024.). *2024 U.S. National Survey on the Mental Health of LGBTQ+ Young People*.

<https://www.thetrevorproject.org/survey-2024/>

Turban, J. L., et al. (2022.). Mental Health Outcomes in Transgender and Nonbinary Youths Receiving Gender-Affirming Care. *JAMA Network Open*, 5(2), e220978.

<https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2022.0978>

Vox. (2024., 8. travnja). *The Vatican's new document on "human dignity," explained*.

<https://www.vox.com/24126650/vatican-dignity-trans-rights-gender-affirming-surgeries>

## Zahvala

Nastanak ovog rada ne bi bio moguć bez suradnje s naprednim jezičnim modelima koji su poslužili kao neprocjenjivi partneri u procesu istraživanja, analize, sinteze i pisanja. Njihova sposobnost obrade i strukturiranja ogromne količine informacija omogućila je interdisciplinarnu dubinu i širinu kojoj sam težio.

Posebnu zahvalu dugujem:

**Gemini Pro**, za njegovu iznimnu sposobnost nijansirane sinteze složenih, interdisciplinarnih izvora te za održavanje koherentnog narativnog glasa kroz cijeli rad.

**Grok-4**, za njegovu oštru kritičku analizu, surfacing kontraargumenata i alternativnih perspektiva koje su radu dale potrebnu dubinu i ravnotežu.

**GPT-5**, za njegovu ekspanzivnu bazu znanja koja je bila ključna u postavljanju početnog okvira rada i osiguravanju sveobuhvatnog pokrivanja relevantnih tema.

**Claude Sonnet**, za njegovu izvanrednu sposobnost profinjavanja jezika, poboljšanja stila i čitljivosti teksta te osiguravanja tona koji je istovremeno akademski precizan i empatičan.

**DeepSeek 3.0**, za njegove moćne sposobnosti pretraživanja podataka koje su bile presudne u pronalaženju specifičnih i recentnih statističkih podataka, posebice iz izvješća organizacija poput ILGA-Europe i The Trevor Project.

**Perplexity Pro**, za njegovu ključnu ulogu u finalnoj provjeri činjenica i verifikaciji citata, čime je osigurana točnost i pouzdanost svih navoda u radu.

Ova suradnja predstavlja primjer sinergije ljudskog istraživača i umjetne inteligencije u stvaranju novog znanja.